

Munkaviszony zavaros időkben

Összefoglaló

Bevezetés

A gazdasági környezet elmúlt évtizedekben történt változásai nyomán egyre aggályosabb lett a munkahelyek csökkenő stabilitása és az „életre szóló munkahelyek” eltűnése. Félő, hogy a globalizáció és a technológiai előrehaladás olyan változásokat idéztek elő a munkaerőpiacon, amelyek a munkaviszony (azaz a munkavállaló által ugyanazon munkáltató alkalmazásában, folyamatosan eltöltött idő) rövidüléséhez vezettek. E potenciális hosszú távú tendenciák mellett a közelmúltban zajló gazdasági és pénzügyi válság is kihathatott a munkahelyek stabilitására.

Ez a tanulmány átfogó képet ad a munkaviszonyok hosszának 2002 és 2012 közötti alakulásáról. Az Európai Unió munkaerő-felmérésének (EU-LFS) adatai alapján elemzi a munkaviszonyok időtartamának teljes megoszlását az átlagos, rövid és hosszú munkaviszonyok között. Ezt egyrészt az EU-27-re nézve (Málta nélkül), másrészt tagállamok szerint, harmadrészt pedig a különféle szociodemográfiai és munkahelyi jellemzők szerint vizsgálták, különösen abból a szempontból, hogy a munkaviszony hossza hogyan alakult a válság előtt és közben. A munkaviszonyban eltöltött idő és a kereset közötti összefüggést is megvizsgálták.

Szakpolitikai háttér

A foglalkoztatásvédelmi jogszabályok és a gazdasági ciklus ingadozása egyaránt befolyásolják a munkahelyi fluktuációt, és ezáltal magyarázatot adnak a munkaviszony hosszának országok közötti különbségeire. A munkaviszonyban eltöltött idő a munkavállaló szempontjából rendkívül fontos, hiszen ezt az állás stabilitásának mércéjeként lehet értelmezni. A munkaviszony szintjének és szerkezetének időbeli vizsgálata lehetővé teszi annak megítélését, hogy ténylegesen csökkent-e a munkahelyek stabilitása (és milyen mértékben), vagy túlzottak a rövidülő munkaviszonnyal és az „életre szóló” munkahelyek eltűnésével kapcsolatos félelmek.

Fontos különbséget tenni a munkahely stabilitása (amiről a munkaviszony közelítő képet ad) és az állás munkavállaló által érzékelt biztonsága között. Ez utóbbit nemcsak az állás elvesztésének kockázata befolyásolhatja, hanem az állás elvesztésének következményei is, amelyek viszont függenek az újbóli elhelyezkedés esélyeitől és a munkanélküliség esetén (munkanélküli-járadék vagy aktív munkaerő-piaci politikák révén) várható védelem szintjétől. Amikor magas a munkanélküliség, az állásokat kevésbé lehet stabilnak tekinteni, bár ez nem feltétlenül tükröződik a rövidebb munkaviszonyban.

Fő megállapítások

- A munkaviszony átlagos hossza uniós összesítésben valamelyest nőtt, a 2002-es 116,5 hónapról 2012-re 123 hónapra.
- A válságot megelőző időszakban (2002–2007) voltak jól elkülöníthető, országok közötti különbségek; a munkaviszony átlagos hossza Lettországból volt a legalacsonyabb, 86 hónap, Szlovéniában pedig a legmagasabb, 137 hónap. A kontinentális európai országokban (Ausztria, Belgium, Németország, Luxemburg és Hollandia) és a mediterrán országokban (Spanyolország kivételével) hasonlóan magas volt a munkaviszony átlagos hossza, míg a közép- és kelet-európai országokban (Szlovénia kivételével), valamint Írországból és az Egyesült Királyságból jellemzően alacsony volt az átlag. Úgy tűnik, hogy ezek az országok közötti különbségek erősen összefüggnek az országok intézményi kereteivel, például a foglalkoztatást védő jogszabályaikkal.
- A válság ideje alatt (2008–2012) az országok többségében emelkedett a munkaviszony átlagos hossza, miközben munkahelyek szűntek meg, de ez a rövidebb munkaviszonnyal rendelkező alkalmazottakat nagyobb mértékben érintette, mint a hosszabb munkaviszonnyal rendelkezőket. Hét országban csökkent a munkaviszony átlagos

időtartama, 12-ben emelkedett, hétben pedig egy hónapnál kisebb volt a változás. A válság által különösen súlyosan érintett országokban (Észtország, Görögország, Írország, Olaszország, Lettország, Portugália és Spanyolország) kivétel nélkül jelentősen nőtt a munkaviszony átlagos hossza.

- A munkaviszony átlagos időtartamának a válság óta történt növekedése a relatíve hosszabb távú munkahelyek felé való elmozdulással magyarázható. A rövid távra szóló állások a válság alatt visszaestek, de a hosszú távú munkahelyek részaránya uniós szinten viszonylag stabil maradt. Sőt, a nagyon hosszú távú foglalkoztatási jogviszony a vizsgált időszak egészében gyakoribb lett.
- A munkaviszony hosszának eloszlása alapján négy országcsoportot lehet elkülöníteni. A munkaviszony átlagos időtartama a kontinentális országokban és néhány mediterrán országban a legmagasabb, abból eredően, hogy alacsonyabb a rövid és magasabb a hosszú munkaviszonnyal rendelkező munkavállalók aránya. Az ellenkezője igaz a balti államokra, Dániára, Írországra, Spanyolországra és az Egyesült Királyságra, ahol a munkaviszony átlagos hossza a legalacsonyabb, mivel magasabb a rövid és alacsonyabb a hosszú munkaviszonyú munkavállalók aránya. Finnországban és Svédországban polarizált a megoszlás, a rövid és hosszú munkaviszonnyal rendelkező munkavállalók aránya egyaránt magas, a közép- és kelet-európai országokban pedig inkább egyenletesnek mondható, mivel a rövid és hosszú munkaviszonnyal rendelkező munkavállalók aránya egyformán elmaradt az átlagtól.
- Az EU egészét tekintve a munkaviszony átlaga a férfiaknál magasabb, mint a nőknél, bár ez a különbség 2002 és 2012 között csökkent. Ez az összkép azonban újfent fontos, országok közötti különbségeket takar a válság előtt, illetve annak folyamán is. A munkaviszony átlagos hosszának nemek közötti különbsége nagyrészt más tényezőkkel magyarázható – a nők például olyan ágazatokban dolgoznak, ahol alacsonyabb a munkaviszony átlaga, többek között a szálloda- és vendéglátóiparban.
- A további elemzés azt mutatja, hogy a munkaviszony időtartambeli növekedésének (az uniós országokra vonatkozó összesítésben, de sokszor az egyes országokra nézve is) nagy része – különösen a válság előtti időszakban – a munkaerő életkori összetételének változásaiból eredt. Ez azt jelenti, hogy amennyiben a különböző korcsoportok képviselte arányok állandóak maradtak volna, a munkaviszony átlagos hossza csökkent volna.

- Az alkalmi munkavállalók munkaviszonya a válság alatt az egyes országokban nagyon eltérően alakult. Ez arra utal, hogy a tagállamok között jelentős különbségek vannak a tekintetben, hogy az ideiglenes foglalkoztatás milyen szerepet tölt be a nemzeti munkaerőpiacon.
- A kereset és a munkaviszony kapcsolatának elemzése azt jelzi, hogy pozitív összefüggés lehet a munkaviszony hossza és annak valószínűsége között, hogy az egyénnek javul a bérskálán elfoglalt relatív pozíciója az ugyanazon munkakörben eltöltött első kilenc év alatt. Ezt követően romlik az esély arra, hogy a hosszabb munkaviszonyból eredően előrelépjen a bérskálán. Az eredmények szerint a munkába állástól évi 8%-kal emelkedik a jövedelemskálán való előrelépés esélye az eredeti fizetési decilisben való maradáshoz képest.

Következtetések

Az intézményi keretek szerepe meghatározó: a foglalkoztatást védő jogszabályok erős összefüggést mutatnak a munkaviszony hosszában megfigyelhető, országok közötti különbségekkel.

A munkaviszony alakulása erősen összefügg a gazdasági ciklussal, mivel a munkaviszony jellemzően anticiklikusan viselkedik. Bár 2002 és 2008 között az országok változatos összképet mutattak, a munkaviszony átlagos hossza a recesszió alatt a legtöbb országban nőtt, mivel a rövid távú állásokból aránytalanul sok szűnt meg, a munkahelyteremtés pedig alacsonyabb volt.

Ezenkívül úgy tűnik, a munkaerő idősödése is hozzájárult ahhoz, hogy a válság előtti időszakban a munkaviszony jelentős emelkedést mutatott. A háttérben azonban kibontakozik egy, a munkaviszony rövidülése felé mutató tendencia is. A munkaviszony 2002 és 2012 között 2,6 hónappal lett volna rövidebb még akkor is, ha a munkaerő demográfiai szerkezete állandó maradt volna. Bár a leíró bizonyítékok nem jelzik az átlagos munkaviszony rövidülését vagy a hosszú távú foglalkoztatási jogviszony relatív fontosságának csökkenését, a szociodemográfiai és munkahelyi jellemzőket vizsgáló elemzések valamelyest igazolták, hogy a munkaviszony átlagos hossza csökkenő mögöttes tendenciát mutat.

További információ

A *Job tenure in turbulent times* (Munkaviszony zavaros időben) című jelentés a <http://eurofound.europa.eu/publications> weboldalon érhető el.

További információért forduljon Carlos Vacas-Soriano kutatásvezetőhöz a cva@eurofound.europa.eu címen.